

Галушка З.І.доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича**Соболев В.О.**кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича**Halushka Zoia**

Yuri Fedkovich National University of Chernivtsi

Sobolev Valerii

Yuri Fedkovich National University of Chernivtsi

КОНЦЕПЦІЯ ІНТЕГРОВАНОГО РОЗВИТКУ МІСТ: НЕОБХІДНІСТЬ ТА МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

CONCEPT OF INTEGRATED DEVELOPMENT OF THE CITY: NEEDS AND POSSIBILITIES OF APPLICATION IN UKRAINE

У статті розглянуто сутність концепції інтегрованого розвитку міст, що розроблена та використовується в європейських країнах та як експеримент запроваджена в українських містах, а саме Львові, Чернівцях, Вінниці, Житомирі, Полтаві, а також Подільському районі Києва. Визначено особливості концепції інтегрованого розвитку міст як елементу стратегічного управління територіями. Охарактеризовано актуальність, сутність, переваги, можливості та проблеми застосування концепції інтегрованого розвитку на прикладі Чернівців. Проаналізовано структурні елементи, стратегічні та операційні цілі «Інтегрованої концепції розвитку Чернівців – 2030». Зроблено висновки щодо вдосконалення підходів до забезпечення інтегрованого розвитку міст на основі більш глибокого оцінювання їх економічного стану, рівня та ефективності зайнятості робочої сили, рівня життя населення. Визначено необхідність більш обґрунтованого вибору проектів та заходів, здатних реалізувати стратегічні та операційні цілі найбільш ефективним способом.

Ключові слова: концепція інтегрованого розвитку міста, територіальний розвиток, стратегічне управління, принципи управління інтегрованим розвитком, стратегічні та операційні цілі розвитку міст.

В статье рассмотрена сущность концепции интегрированного развития городов, которая разработана и используется в европейских странах и в качестве эксперимента внедрена в украинских городах, а именно Львове, Черновцах, Виннице, Житомире, Полтаве, а также Подольском районе Киева. Определены особенности концепции интегрированного развития городов как элемента стратегического управления территориями. Охарактеризованы актуальность, сущность, преимущества, возможности и проблемы применения концепции интегрированного развития на примере Черновцов. Проанализированы структурные элементы, стратегические и операционные цели «Интегрированной концепции развития Черновцов – 2030». Сделаны выводы касательно совершенствования подходов к обеспечению интегрированного развития городов на основе более глубокого оценивания их экономического состояния, уровня и эффективности занятости рабочей силы, уровня жизни населения. Определена необходимость более обоснованного выбора проектов и мер, способных реализовать стратегические и операционные цели наиболее эффективным способом.

Ключевые слова: концепция интегрированного развития города, территориальное развитие, стратегическое управление, принципы управления интегрированным развитием, стратегические и операционные цели развития городов.

The essence of the concept of integrated urban development developed and is used in European countries and, as an experiment, in the Ukrainian cities of L'viv, Chernivtsi, Vinnitsa, Zhytomyr, Poltava and Podilskiy district of Kyiv is considered in the article. The features of the concept of integrated urban development as an element of strategic management of territories are determined. The actuality,

essence, advantages, possibilities and problems of application of the concept of integrated development on the example of Chernivtsi city are substantiated. The structural elements, strategic and operational objectives of the "Integrated Development Concept of Chernivtsi – 2030" are analyzed. Conclusions are made on improving approaches to ensuring integrated urban development based on a more profound assessment of their economic status, level and efficiency of employment of the labor force, living standards of the population. The conditions of formation of the concept of integrated development of cities are outlined: strategic SWOT-analysis of all components of their development; city budget, within which it is possible to decide on financing of projects or certain measures; availability of information concerning the real state and possibilities of solving certain problems of the city; awareness of the incentives that make the concept both for the city and for ensuring national priorities for the development of territories. The vision of integrated development of Chernivtsi by 2030, its principles, strategic and operational goals, as well as general tasks for integrated development of Chernivtsi is characterized. The necessity of more reasonable choice of projects and measures that can realize strategic and operational objectives in the most effective way is indicated. The necessity to consider not only the amount and scope of project financing, but also their interdependence and the sequence of implementation is substantiated. It is concluded that the application of the international experience of integrated urban development should be based on scientific research of the real state of all areas of life of the city, identification of key problems and possibilities of their solution, determination of priorities, implementation of which is the basis for solving other partial problems or problems.

Key words: concept of integrated city development, territorial development, strategic management, principles of integrated development management, strategic and operational goals of urban development.

Постановка проблеми. Стратегічні підходи до управління територіальним розвитком в Україні вже стали обов'язковим елементом регулювання економічних та соціальних відносин у всіх обласних центрах та більшості міст України. Цьому сприяють процеси глобалізації, що дають змогу використовувати напрацьований досвід і технології застосування стратегічного управління, розвиток системи місцевого самоврядування під впливом процесів децентралізації, зростання рівня відповідальності органів місцевої влади за покращення всіх сфер життєдіяльності території, підвищення якості надання громадських послуг.

Відносно новим напрямом удосконалення стратегічного управління місцевим розвитком є використання проектних технологій інтегрованого розвитку міст. Проект «Інтегрований розвиток міст в Україні» виконується німецькою урядовою компанією "Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH". За підтримки проекту в Україні розроблено дві концепції: у 2011 році створено концепцію для історичного центру Львова, а у 2015 році – для історичного центру Чернівців. У кожній з цих концепцій наявні проекти та актуальні пропозиції різних підрозділів міської ради, ГО, експертів та громадськості були об'єднані як просторово, так і тематично.

З 2018 року у проекті беруть участь Львів, Чернівці, Вінниця, Житомир, Полтава та Подільський район Києва. Для Чернівців це вже другий проект «Інтегрована концепція розвитку м. Чернівців – 2030 (ІКРМ 2030)». Уряд Німеччини фінансує проект у розмірі 7,25 млн. євро, уряд Швейцарії надає 1,85 млн. євро. "Deutsche

Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH" підтримує уряд Німеччини в досягненні цілей у сфері міжнародного співробітництва заради сталого розвитку [1].

Реалізація цих проектів визначає політику міського розвитку як систему складних соціально-економічних процесів не просто міського планування, будівництва чи регуляції роботи транспорту, але й розширення публічного простору, соціального партнерства, залучення громадськості до процесів прийняття рішень, захисту довкілля та адаптації до змін клімату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтування технологій розроблення проектів інтегрованого розвитку стало результатом досліджень креативної економіки зарубіжними вченими (Ч. Лендрі, Р. Флоріда, Дж. Хокінс, Д. Тросбі, Дж. Поттс, Дж. О'Коннор). В Україні проблемам просторового розвитку міст присвячено праці таких науковців, як О. Бойко-Бойчук, З. Герасимчук, Т. Ніщик, Л. Руденко, О. Григор'єва, В. Чевганова, В. Мамотова, М. Троян. Значну роботу щодо реалізації цих проектів проведено науковцями та практиками, які розробляють їх у містах, де реалізуються проекти.

Інтегровані концепції розвитку міста орієнтовані на виконання таких функцій, як допомога містоуправлінцям у прийнятті рішень для ефективного планування та використання бюджетних коштів, керування та моніторинг для оптимізації управлінських дій, популяризація важливості комунальних та приватних проектів для мешканців, що сприяє діалогу між офіційними інституціями та громадянським

суспільством, створення важливих передумов для залучення національних та інтернаціональних фінансових засобів та інвестицій.

Наукові узагальнення важливості проектів інтегрованого розвитку міст показують, що проблема їх розроблення та реалізації сьогодні полягає не в пристосуванні до розв'язання нагальних проблем конкретних міст, а в необхідності використання комплексного підходу до їх розвитку з урахуванням сучасних вимог сталого розвитку та перспектив їхнього існування в майбутньому залежно від вибраних стратегічних цілей [2; 4; 5].

Метою статті є обґрунтування актуальності, сутності, переваг, можливостей та проблем застосування концепції інтегрованого розвитку на прикладі Чернівців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальність розроблення концепції інтегрованого розвитку міст пояснюється можливістю розв'язання важливих завдань міського розвитку на основі дотримання та реалізації принципів забезпечення територіальної цілісності шляхом більш збалансованого соціального та економічного розвитку регіонів та підвищення їх конкурентоздатності; стимулювання розвитку, спричиненого виконанням міських функцій та поліпшенням взаємовідносин міста й села; сприяння більш збалансованій транспортній доступності; розширення доступу до інформації та знань; зменшення збитків, завданих навколишньому середовищу; підвищення цінності та захист природних ресурсів і природної спадщини; примноження культурної спадщини як фактору розвитку європейських міст; розроблення енергетичних ресурсів та забезпечення енергетичної безпеки; заохочення

високоякісного сталого туризму; обмеження впливу природних катастроф тощо [3].

Структурні елементи концепції інтегрованого розвитку міста наведено на рис. 1.

Під політикою інтегрованого міського розвитку розуміють одночасне й справедливе врахування потреб та інтересів, релевантних для розвитку міста. Перевагою такого підходу є те, що політика інтегрованого міського розвитку є процесом, у якому координуються просторові, секторальні й тимчасові аспекти ключових сфер міської політики. Важливим підходом є залучення до її розроблення та реалізації суб'єктів господарювання, зацікавлених учасників та широкої громадськості. Інтегрована політика міського розвитку є ключовою передумовою втілення в життя Європейської стратегії сталого розвитку. Її здійснення полягає у завданні європейського масштабу, в рамках якого необхідно враховувати місцеві особливості та дотримуватися принципу субсидіарності [3].

Принципи управління інтегрованим розвитком міст є більш новими порівняно з тими, що передбачені методикою та методологією стратегічного планування територіального розвитку. Важливими складовими інтегрованого управління визначаються такі елементи: 1) принципи, що забезпечують найголовніший аспект сталого розвитку та управління середовищем; 2) політика характеру політичної участі та заангажованості, які необхідні для підтримки територій; 3) співпраця полягає в моделях управління й угоди для розподілу відповідальності в роботі з різними зацікавленими сторонами; 4) процесом є узгодження концепцій та цілей для управління й моніторингу виконання дій; 5) політикою є задоволеність потреб насе-

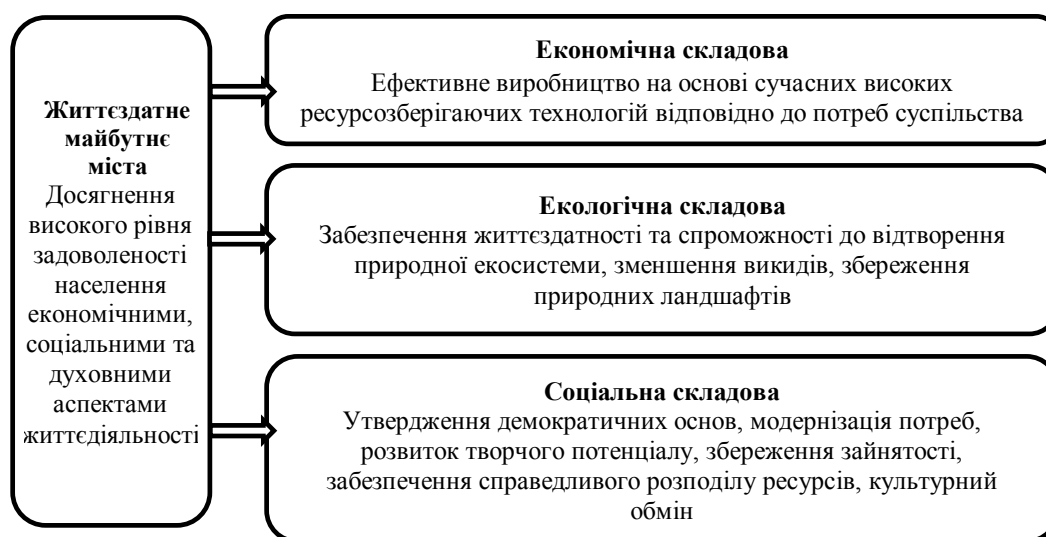

Рис. 1. Зміст концепції інтегрованого розвитку міста

Джерело: складено авторами на основі джерела [3]

лення, повага місцевих традицій, виконання норм національної та європейської нормативної бази; 6) планом є інтеграція територіального та тематичного планування; 7) програмою є дії з досягнення обумовлених цілей [3].

Отже, політика інтегрованого розвитку міських територій є процесом, в якому координуються просторові та тимчасові аспекти основних напрямів міського розвитку. Вони забезпечують координацію та інтеграцію різних політик, планові ресурси для досягнення поставлених цілей з використанням специфічних інструментів. Ці плани розробляються місцевими адміністраціями за участі зацікавлених представників широкої громадськості, а також із залученням економічних суб'єктів, структур громадянського суспільства, специфічних громадських груп і населення загалом. У політиці інтегрованого розвитку важливим є використання як концепції універсальності, що визначає загальні пріоритети та дає змогу порівнювати рівні розвитку територій, ранжувати їх та використовувати наявний досвід соціально-економічного розвитку, так і концепції унікальності, за якої забезпечується максимальне врахування особливостей культурного та соціально-економічного розвитку міста.

Концепція інтегрованого розвитку увібрала в себе переваги багатьох сучасних підходів до управління місцевим економічним розвитком, сутність яких полягає в тому, що основна увага переноситься на визначення способів ефективного використання робочої сили та наявних ресурсів; змінюються підходи до функціонування самих управлінських структур, коли місцеві інститути відіграють значнішу роль у визначенні проблем регіональної економіки та розвитку нових зв'язків усередині самої інституційної структури; активно використовуються переваги, пов'язані передусім зі станом фізичного та соціального середовища, а не з територіальною специфікою економічних ресурсів; від місцевих керівників вимагається вміння максимально залучити до економічного розвитку центри інтелектуальних ресурсів та місцевий бізнес. Таким чином, цей підхід є інтегрованим, оскільки поєднує взаємну дію економічного, соціального, екологічного та структурного розвитку міст.

Важливими умовами формування концепції інтегрованого розвитку міст є стратегічний SWOT-аналіз усіх складових їхнього розвитку, на основі якого визначаються внутрішні сильні та слабкі сторони, а також можливості й загрози, що існують у зовнішньому середовищі; розміри бюджету міста, в рамках яких можна приймати рішення про фінансування проектів чи певних заходів; доступність інформації, що

стосується реального стану та можливостей розв'язання певних проблем міста; усвідомлення стимулів, які дає реалізація концепції як для міста, так і для забезпечення національних пріоритетів розвитку територій.

Завдяки розробленню «Інтегрованої концепції розвитку середмістя Чернівців» (ІКРС) місто одним з перших в Україні отримало сучасний європейський інструмент містопланування [6]. В ІКРС сформульовано стратегію сталого розвитку кварталів середмістя, визначено основні зони діяльності за такими напрямками, як «Містобудування та житло», «Транспорт», «Технічна інфраструктура», «Культура та культурна спадщина», «Освіта, наука та соціальна політика», «Економіка та зайнятість», «Туризм», «Громадський простір», «Екологія і захист клімату» та «Модернізація управління». Реалізація перерахованих у цих розділах проектів запланована на наступні 15 років.

Концепція є орієнтиром для діяльності міської ради та приватних осіб, визначає завдання кращої координації майбутніх інвестицій, бюджетних та грантових коштів. Отже, ІКРС є важливим документом майбутнього планування міського бюджету, а також подання заявок задля залучення зовнішніх та міжнародних ресурсів для фінансування проектів. Інтенсивна співпраця багатьох залучених сторін під час розроблення ІКРС допомогла створити нові комунікаційні структури як у міській раді, так і поза нею, залучивши фахових представників від громадськості. Для забезпечення ефективною реалізації ІКРС ці комунікаційні процеси необхідно розвивати й надалі. Отже, супровід реалізації ІКРС має надалі проводитись міждисциплінарною та міжвідомчою групою, що була створена міським головою [7].

Інтегрована концепція розвитку для середмістя Чернівців виконує одночасно багато функцій, а саме відображає стратегічне бачення розвитку основних сфер життя Чернівців, інформує та пояснює мешканцям міста сутність та логіку комунальних і приватних проектів, допомагає топ-менеджменту міста приймати ефективні рішення у сфері планування та використання державних фінансів, а також є підґрунтям для щорічного планування міського бюджету. Концепція є важливим документом для подання проектів на отримання фінансування з державних та міжнародних програм, служить інструментом управління, моніторингу та оптимізації діяльності міської адміністрації.

Сфера дії інтегрованої концепції для середмістя Чернівців простягається на площі 650,65 га. Проектна територія включає історичне середмістя, територію колишньої резиденції митрополитів Буковини та Далмації, що є об'єктом

всесвітньої спадщини UNESCO, а також територію між вокзалом та рікою Прут. Відповідно до цієї стратегії до 2030 року Чернівці мають стати містом традицій та майбутнього; містом з гідними умовами проживання для всіх груп мешканців; зростаючим культурним, туристичним та економічним центром; компактним містом з ефективними системами комунальних послуг, зеленим та екологічним містом; містом із сучасною міською адміністрацією.

Візія інтегрованого розвитку Чернівців до 2030 року схвалена рішенням Чернівецької міської ради від 30 листопада 2017 року у формі принципів, цілей, оперативних цілей та загальних завдань для інтегрованого розвитку Чернівців.

Головні стратегічні та операційні цілі такі [7]:

1) місто із сучасною та якісною інфраструктурою (операційні цілі такі: вулиці, де є місце для всіх; ефективна система технічних мереж, які не шкодять візуальному образу міста; муніципальні послуги, орієнтовані на мешканців; місто екологічного транспорту; важливий вузол у регіональній та міжнародній транспортній мережі);

2) місто науки та креативної економіки (операційні цілі такі: місто кваліфікованих та освічених кадрів; місто університетів; інвестиційно привабливе місто; місто стартапів та креативного підприємництва; медичний кластер як модель інтеграції освіти, науки, медичної практики та технологій);

3) інноваційне місто культури й традицій (операційні цілі такі: місто з якісною культурною пропозицією; місто національних традицій та культур буковинських етносів; конкурентоспроможне місто на національній та світовій культурній карті; місто з визнаною та добре збереженою історико-культурною спадщиною);

4) місто туризму й торгівлі (операційні цілі такі: місто з активним та збереженим історичним середмістям; центри районів міста є сучасними та багатофункціональними; Чернівці – туристичний центр Буковини й ворота в Карпати, відкриті для українських та закордонних туристів; місто з якісними та привабливими громадськими просторами);

5) комфортне для проживання місто (операційні цілі такі: місто якісного та доступного житла; якісна соціальна інфраструктура, доступна в усіх районах міста; чисте й безпечне місто);

6) місто здорових людей (операційні цілі такі: місто чистого повітря та якісної питної води; місто ініціатив для здорового способу життя; місто з якісною та доступною медичною системою; місто зелених просторів для активного відпочинку).

Окрім цього, визначено секторальні концепції реалізації проекту щодо розвитку торгівлі, співпраці з регіоном, розвитку житлових районів. Відповідно до поставлених цілей на конкурсній основі вибрано низку проектів та заходів, які будуть реалізовані до 2030 року. Розробниками відібраних проектів та заходів є громадські організації, IT-кластер, науковці Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, представники бізнесу міста.

Висновки з проведеного дослідження. Концепція інтегрованого розвитку міст є дієвим інструментом забезпечення їх ефективного стратегічного розвитку на основі збалансованості усіх сфер та напрямів життєдіяльності. Методична, методологічна та фінансова підтримка реалізації цієї концепції з боку іноземних партнерів та інвесторів є фундаментальною основою її реалізації. Досвід розроблення та реалізації таких стратегій може бути використаний іншими містами України.

Міста в Україні мають концентроване уявлення про стан суспільства, загрози й виклики, що існують у зовнішньому середовищі, а також суттєво впливають на добробут і можливості сталого розвитку. Стратегії інтегрованого розвитку міст мають оцінювати економічний стан та діяльність підприємців щодо критеріїв стійкого розвитку, стимулювати довгострокову ефективну зайнятість. Передумовою стабільності є досягнення високого рівня життя населення.

Складним завданням формування стратегії інтегрованого розвитку є вибір проектів та заходів, здатних досягти стратегічних та операційних цілей найбільш ефективним способом. Мають значення не лише кількість та масштаби фінансування проектів, але й взаємообумовленість та послідовність їх реалізації. Більшість міст потребує насамперед зміцнення місцевої економіки та ефективної політики на ринку праці. Це залежить від економічного потенціалу міста, збереження наявних та створення нових робочих місць, умов розвитку підприємства, стимулювання інновацій та розвитку освіти й науки. Розвиток економіки є основою зростання добробуту, підвищення рівня соціального забезпечення населення.

Комфортність міст для населення має не менше значення, ніж рівень доходів, тому важливо забезпечити модернізацію мереж інфраструктури, доріг, систем міського транспорту, водопостачання та каналізації, зливних стоків, тепlopостачання, підвищення енергоефективності будівель.

Кожне місто повинне мати своє «обличчя», тобто імідж, що віддзеркалює його історію,

культуру, традиції, цінності, важливі ідеї, переваги, стиль та підходи до управління, взаємодію влади, бізнесу й суспільства.

Застосування закордонного досвіду інтегрованого розвитку міст має ґрунтуватись на

науковому дослідженні реального стану всіх сфер життєдіяльності міста, виявленні ключових проблем та можливостей їх розв'язання, визначенні пріоритетів, реалізація яких є основою вирішення інших часткових завдань.

Список використаних джерел:

1. Сильні міста – сильна Україна. URL: <https://www.giz.de/en/worldwide/40007.html>.
2. Бойко-Бойчук О. Світові тенденції розвитку міст: міжнародний досвід. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07bovmmd.htm>.
3. Лейпцизька Хартія «Міста Європи на шляху сталого розвитку» : прийнята з нагоди неформальної зустрічі міністрів з питань міського розвитку і територіальної єдності, проведеної в м. Лейпцизі 24–25 травня 2007 року. URL: http://2.auc.org.ua/sites/default/files/leypcizka_hartiya.pdf.
4. Мамонова В., Троян М. Удосконалення організаційної структури стратегічного планування розвитку міст. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/ebook/tpdu/2017-2/doc/3/02.pdf>.
5. Чевганова В., Григор'єва О. Європейський досвід інтегрованого розвитку міст. *Економіка і регіон*. 2017. № 5. С. 10–14.
6. Інтегрована концепція розвитку середмістя Чернівців : проект «Муніципальний розвиток та оновлення старої частини міста Чернівці» Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) ГмБХ / Чернівецька міська рада. 2015. 54 с.
7. Інтегрована концепція розвитку Чернівців – 2030 (ІКРМ – 2030) (проект). Чернівці, 2018. 173 с.